

25 Noyabr Kəlbəcər Şəhəri Günüdür

Bu torpağa azadlıq, bu yurda bayram yarasır!
Zirvəsi qarlı dağları, sıx meşələri, səfah bulaqları, təmiz havası, gül-çiçəklili çəmənləri ilə dünyada bənzəri olmayan xəzinələr diyarından danışaram.
Bağrımdan boy atdıgımız, sağlığı ilə cilalandığımız, vurğununa çevrildiyimiz müqəddəs ünvandan...
Bu uca məkanın dağından, aramından, kəndindən yaylağınan, bayramlarından, toylarından, ən əsası, zəhmətkeş, qoçaq, qonaqpərvər, vəfah, qəhrəman insanlarından danışaram...
Sazlı-sözlü ulu Kəlbəcərdən söz açiram!

Salam, torpaq...

Düz 31 il əvvəl, qüssəli bir yaz günündə, baxdıqca göz işləyən, ucu-bucağı bilinməyən qədim və nəhəng Kəlbəcər yurdu sakinləri üçün yoxa çıxmışdı, qeybə çəkilmişdi. O faciənin şahidləri sonradan danışdırlar ki, sonuncu dəfə Kəlbəcəri dağlarının boyaz saçını yola-yola Tərtərçaya qoşularaq höknür-höknür ağlayan görmüşdülər. Elə həmin gün kəlbəcərlilər Azərbaycanın dörd bir yanına pəron-pəron düşmüşdülər. Heç şübhəsiz, bütün var-dövlətlərini qoyaraq Kəlbəcər kimi zəngin bir diyardan ayrılmaq onlar üçün maddi sıxıntılar burulğanına düşmək demək idi və elə belə də olmuşdu. Bir andaca, sözün əsl mənasında, quru yurdda qalan bu insanlar daldadacaqları bir dam, yatmağa yer, geyinməyə paltar, ayaqgəzi tapmamışdılar. Saatlarla yardım növbələrində dayanmağa məhkum olmuşdular...

Bir də yurd, el-oba həsrəti var idi. Bu da ürəkdən gəlirdi ki, onlar bu həsrətlərini ən çox ellilərinin yas mərasimlərində ovutmağa çalışırdılar. Qonşular, qohumlar bir-birləri ilə görüşür, taleyin onları saldığı bu mərhumiyyətlərə, əzablarına birlikdə ağı deyib gözyaşı tökdürülür...

Amma bu insanlar heç zaman Kəlbəcərdə dönəcəkləri ümidlərindən də daşınmamışdılar. Ona qovuşacaqları günə qədər Kəlbəcəri qəlblərində əvvəlkitək özəmətlə diyar kimi qoruyub saxlamışdılar, nə şirin ləhbələrindən, nə də adət-ənənələrindən əl çəkməmişdilər. Bolkə də elə bu ümid, etdikləri dualar idi onları yenidən Kəlbəcərdə qovuşdurur... Və budur, artıq Kəlbəcərin işğaldan azad edilməsinin 4 illik qürurunu yaşayırıq, o yurdun ziyarətinə gedirik.

İllər əvvəl kəlbəcərlilər Şücaətin qələmə aldığı o möhtəşəm məqamı yaşayırdıq:

"Bir gün gül-gülə qayıdacaqdı, Ağlaya-ağlaya köçən Kəlbəcər".

Azadlığın sonrakı Sınıqkilsənin əksər sakinləri doğma torpağın ziyarətinə gedib.

Elə mən də 2022-ci ilin iyul ayında Kəlbəcərdə, doğma kəndim Sınıqkilsəyə (indi Hacıkənd) ilk dəfə qədəm qoymada bir gözüm ağlayırdı, biri güldürdü. Kəndə çatanda birbaşa doğulduğum evə (yəni qurucu divarları qalmış evimə) getmək mənə o qədər çətin gəlmişdi ki, vaxt qazanmaq üçün dəyə ilə axan çayın həzinəsinə qulaq verməmiş, uşaq vaxtı qarış-qarış gözdüyüm, hər dəfəsində, qayasına, yoluna, çiğirna belə olduğunu kəndə yenidən göz gəzdirmişdim. O çətin anlarda minlərlə gül-çiçəyin ötrini bu yamacdan o yamacda daşıyan ilıq meh üzümə vurmuş, yəni də mənə öten Kəlbəcərlilər gününə qaytarmışdı...

Yaylaq bizim yaylaqlara bənzəyir

Kəlbəcər elinin ən gözəl dövrü yaylaqlarda yaşamaq ətrafı olardı...

Biz buna "dağa köçmək" deyirdik...

Kəlbəcərdə hər kəndin bir və ya bir neçə yaylağı vardı. Məktəblər bağlanıb yay tətili gələndə Sınıqkilsənin sakinləri də Qoç daş yaylağına çıxırdılar. Həm öz-özünə, həm də qış çətinliyi tutardı. Yaylağa çox şey aparılmazdı, ancaq zoruri əşyalar qovşarlıb yük maşınına yüklənirdi.

Biz uşaqlara maşına minməyi xoşlaşmaz, elə pay-piyada mal-qara, qoyun-quzu, çoban itlərinin hay-küyü köçünə qoşulub izi dağlara qalxardıq. Sınıqkilsənin ortasından iri bir çay keçirdi və evlər hər iki tərəfdə dağların döşündə sıralanmışdı. Başdan-başa meşəlik idi, amma biz yaylağa qalxanda meşəlik azalır, ağaclar yavaş-yavaş seyriləb öz yerini az qala elə ağac hündürliyinə qalmış otlara verirdi. Bu cür hündür otlan birtəhər yara-yara irəliləyirdik.

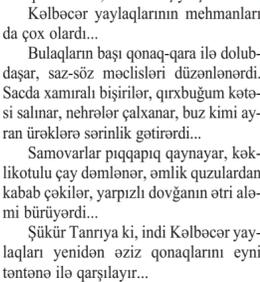
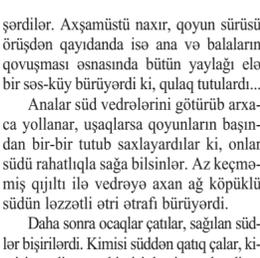
Yaylağa çatanda görürdük ki, artıq alaqlar qurulmağa başlanmış. Kişilər əvvəlcə alaqlığın dirəklərini basdırır, sonra tavan hissəsini çubuqlarla hörər, on sonda isə ağ çadır çəkirdilər...

Onlar bu işləri görən ətrafda isə qadınlar ocaq qalayır, qazan asırdılar. Uzaqları baxanda bütün ağ çadırların ətrafından uzanaraq buludlara qovuşan tüsütü burumları görünürdü...

Yaylaqlar çox hündürdükdə yerləşdiyi üçün adamda elə bir hiss yaranardı ki, sanki yerlə-göyün qovuşduğu yerdənsə və əl uzatsan o ulduzlara, aya toxuna bilərsən...

Səhər ala-qaranlıqda lap uzaqlardan, haradansa çoban tütüyünün yanıqlı sesi dağ-daşda əks-səda verirdi...

Elə bu ecazkar çətinlikdən sonra arxaclardan buraxılan mal-qara otlağa yөнөлөр, yenicə doğulan quzular, buzovların arxasınca yanıqlı-yanıqlı mələ-lər...

Əvvəlcə kəndin beş-altı ağaşaqalı və oğlanı anası yollanardı qız evinə və gəlişlərinin məqsədlərini söyləyirdilər. Böyüklərdən qızın "he"si almından sonra gedənlərdən bir nəfər qayıdıb oğlan evindən bir qızıl üzük, bir qırmızı yaylıq, bir dəyə otlu-çaylı qoyun götürürdü. Qız evində həyvan kəsilər, qızın barmağına üzük taxılır, başına yaylıq salınır və geri dönüldürdü.

Aradan bir müddət keçdikdən, nişan qoyulduqdan sonra al-əlvan xurculna, qırmızı lentlərlə bəzənmiş kəhər atı seyrirək Sınıqkilsə kəndini ev-ev dolayan cavan sız səslə camaatı toya dəvət edər, hər kəsi yeni ailə quracaq iki gəncin xoşbəxtlik sevincini bölüşməyə çağırırdı.

Beləcə, Sınıqkilsə kəndində uzun və zəhmətli keçən yaz-yay aylarından sonra, bar-börəkətli, əl-ayaq yığışan payız və qış fəslinin toy-düyünlü günləri başlayırdı.

lan evi gələr, toy mağarında yeyib-ıçırardı. Axaşını isə qıza xınayxadı mərasimi keçirilirdi, kəndin bütün gənc qızları əllərinə xına qoyardı. Sonra gecə saat 2-yə, 3-ə qədər aşiq çalar, hamı oynayırdı.

Toyun sonuncu günü - bazar günündə isə oğlan evində toy çalınardı. Gü-norta gəlini bəzəyib bay evinə gətirirdilər. Adət idi, gəlini üzünə qoymazdılar, gəlinlik paltar geyindən sonra başına örpək taxar, onun da üstündən qırmızı kəlağayı atardılar. Evin bir tərəfindən ipəkədən tikilən gərdək asılırdı və gəlin rəfiqələri ilə onun arxasında oturardı.

O zaman gəlini təsadüfən mağara (toy çadırı) aparardılar. Bir dəfə oynadılar, qohum-qəribə şabəş atardı, sonra qayıdıb gərdəkdə oturardı.

Günorta yemək-ıçmək olar, sonra axşama qədər çalın-oyunardılar, sonra isə bay tərif olardı və gecə saat 2-yə, 3-ə qədər aşiqlər dastan deyərirdilər.

nün əsas qəhrəmanı, hər kos tərəfindən böyük maraqla gözlənilən və birmənalı olaraq kəndin bütün uşaqlarının çox qorxduğu əyləncəli obrazı isə Kosa olardı.

Kəndin cavan oğlanları bir evə yığışar, Kosaya dərindən hazırlanan xüsusi papaq, ters çevrilmiş dəri gödəkə geyindirir, əlinə taxtadan qılınc verirdilər. Axaş şər-qarısında Kosa başının dəstəsi ilə ev-ev gəzib, məşhur "Kosa, Kosa, gəlsənə..." mahnısını oxuyar, un, yağ, şəkər tozu, yumurta, puldan ibarət payını yığırdı. Bütün evləri gəzib dolaşdıqdan sonra isə öldürülən orzaqdan halva çalınar, yuxa bişirilirdi. Yuxalara бүкілən halva evlərə paylanardı. Pul isə Kosa gəzdirilən arasında bərabər şəkildə bölünürdü...

Novruz ovqatı

Kəlbəcərdə Novruz bayramı xüsusi coşqu ilə keçirilirdi. Həftələrlə əvvəldən bu bayrama böyük hazırlıq görüldür. Uşaqlar

Elə ki şirniyyatlar tamamilə bitirilib qurtarardı, bərabər şəkildə onu paylara bölürdülər.

İllər çərşənbə tonqalı yandırıldıqdan sonra bütün süfrələr bəzədilirdi, xüsusilə də şirniyyatlarla, meyvələrlə. Xonçanın ortasında isə quzu fiqurlu şirniyyat olardı. Bu fiqurun boğazına qırmızı lent bağlayar, ağzına da bir tel səməni qoyardılar.

Uşaqlar müxtəlif çərəzlər, şirniyyat, konfet, meyvə dolu boşqablarla qonşulara, qohumlara çərşənbəlik payı daşıyırdılar. Qablar boş qaytarılmaz, içərisinə bayram payı qoyularaq geri göndürülürdü. Uşaqlar dəstə-dəstə yığışaraq qonşulara torba atar, Novruz payı yığırdılar.

Səhər obaşdan hələ dan üzü ağarmamış qızlar durub gedirdi çay başına, "lal" götürməyə. Həminçin də çayın içində kiçik çınqıllar götürürdülər. Həmin suda evin hər küncünə, həyatə səpər,

ru"nın tərkibində erməni işğalçılarına qarşı döyüşlərdə iştirak edib, torpaqlarımızın azad olunması uğrunda qəhrəmanlıqla vuruşub.

1992-ci ildə 701-ci hərbi hissə ilə birləşərək 3-cü tabor adlandırılmış "Kəlbəcər taboru" Qarabağ müharibəsinin sonunadək ön cəbhədə iştirak etmişdir. 1993-cü ilin dekabrında Murovdəğ silsiləsinin qarlı zirvələrini əsarət düşməni qururverici qalibiyyətləri ilə hələ də yaddaşlardadır. Taborun cəsur döyüşçüləri qış fəslində minlərlə metr yüksəklikdəki Murovdəğın qarlı örtülmüş zirvələrini bir həmləyə ələ keçirərək düşməni üzərinə hücum edib onları pəron-pəron salmışdı. Döyüşçü yoldaşlarının xatirələrində də dəfələrlə vurğulan ki, birinci "Murovdəğın əməliyyatı" zamanı ən ağır hücum istiqamətində döyüşləri məhz Mürsüd Məmmədovun rəhbərlik etdiyi bölük apardı...

2020-ci il Vətən müharibəsində düşməni qan udduran qəhrəmanlar arasında da kəlbəcərlilər az deyildi. Əfsanəvi kişiləri, Naçıvan Ələhiddə Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrinin polkovnik-leytenantı şahid Anar Əliyev də bunlardan biridir.

Ölümündən sonra Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı adına layiq görülmə Anar Əliyev müharibənin Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan və Xocavənd cəbhələrində fərqlənib. Anar Əliyevin rəhbərliyi altında gedən döyüşlər və komandirliyi etdiyi xüsusi təyinatlı briqadanın qəhrəmanlığı sayəsində 14 oktyabr tarixində Füzuli və Xocavəndin birlikdə 6 kəndi azad edildi. Qəhrəman döyüşçünün rəhbərliyi altında Qubadlı istiqamətində üzərində xaç olan strateji yüksəklik düşməndən təmizləndi. Polkovnik-leytenant Anar Əliyevin komandirlik etdiyi briqadanın iştirak etdiyi əməliyyatlar nəticəsində, 21 oktyabrda Füzulinin Gecəgözü, Aşağı Seyidməmmədli, Zərgər kəndləri işğaldan tam azad edildi. Anar Əliyev Xocavənd-Şuşa istiqamətində Azərbaycan Ordusunun Şuşaya daxil olmasında böyük rol oynayacaq strateji yüksəklikləri azad edərək Şuşaya Zəfər yolunu açdı.

Başlıbbelli şahid polkovnik-leytenant Zaur Cəfərovun Vətən müharibəsindəki döyüş yolu da əzmkarlığı ilə seçilir. Zaur Cəfərov düşmənin döyüş meydanında qoyub qaçdığı texniki dəfələrlə özü idarə edərək qənimət kimi götürüb. İgid komandirin Madagız-Ağdərə istiqamətində rəhbərliyi ilə keçirilən hərbi əməliyyatlar zamanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin 77-ci tank taburunun 4 tankı məhv edildi, 3 tankı isə qənimət götürüldü. Həmin Ermənistan silahlı qüvvələrinin Ağdərə istiqamətində yerləşən 5-ci dağatıcı alayının müdafiə sahəsinə artilleriya zərbələrini endirilməsi nəticəsində alayın 4 ədəd avtomobil texnikası məhv edildi. Oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Talış və Suqovuşan kəndlərini və Murov dağ silsiləsinin işğalçılarından azad olunmasında müstəsna xidməti olub.

Kəlbəcərin Milli kəndindən olan tibb xidməti polkovnik-leytenantı şahid Rəsim Abdullayev 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə tabeliyində olan həkim briqadası ilə birlikdə gecə-gündüz hər bir yaralı əsgərin həyatı uğrunda çarpışmışdır, sözün əsl mənasında, onların əksəriyyətini ölümlün pəncəsindən dərzi çıxarıb.

Hökim Hədrut istiqamətində gedən döyüşlərin on qızının nöqtələrində qalmış yarıllara yerində tibbi yardım göstərən Vətən müharibəsinin son gününə qədər 100-dən çox yarılla döyüş meydanında tibbi yardım göstərən Rəsim Abdullayev işğaldan azad olunan ərazilərə gedib, oradakı yarıllara yardım göstərən, onları təxliyə edib.

Yazıda adlarını çəkdiyimiz bu kəlbəcərlilər qəhrəman şahidlərimizin təmsalında torpaqlarımız uğrunda gözünü qırpmadan özünü fəda edən minlərlə kəlbəcərlilər və ölkəmizin digər bölgələrində olan cəsur oğullara bir ömür boyu minnətdər, onların ruhlarına duaçı ola-cağıq...

Bu qəhrəman igidlər sayəsində digər yurdlarımız kimi, Kəlbəcər də azadlığın gününə qeyd edir.

Çox tezliklə Kəlbəcər əvvəlki cah-calallı, qonaq-qaralı, saz-sözlü günlərinə qovuşacaq. Bu cənnətməkan diyarın doğma sakinləri yurdlarına dö-nərək kəlbəcərlilər baxtəvərlər kimi yaşayacaqlar...

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Kəlbəcər tən-tənəsi

Demək olar ki, bütün kənd əhli ellikə toy adama çevrilirdi, həm qız, həm də oğlan evində olan toyda yaxından iştirak edər, əlindən gələni köməyi əsirgəmə, doyuncu oynayar, şənələnirdi. Sınıqkilsə kəndinin sakinini Zəminə Quliyeva danışır ki, Kəlbəcərdə toylar, əsasən, payız aylarında olardı. Toylarımız dörd gün, dörd gecə sürər, hər günün də öz adət, öz təmtərağı olardı. Toylara cümə axşamı "paltarbiçdi" ilə başlanırdı.

"Paltarbiçdi"də gəlinə qızıl, geyim, gəlinlik paltar, qızın yaxınlarına, qocalara, uşaqlara paltar, yaylıq, don, kişilərə köynək və sair xələt götürülürdü.

Cümə günü axşam kənd camaatı oğlan evinə yığılar, yeyib-ıçər, saz mahnılarıyla oynayırdı. Şənbə günü isə səhər tezdən qız evində qazanlar asılırdı, qaralı aş, şorbə, dolma bişirilirdi. Saat 12-də oğ-

Bitdi çiçək, oldu yaz

Kəlbəcərdə təmtəraqla qeyd edilən bayramlardan biri də Xidır Nəbi idi.

Həmin gün, adətən, kəndimizdə qar dizzdən olardı. Şaxtılı havada gülmüşü ay-la gur çatılan tonqalın işığı birləşərək donmuş çayın üzərində ecazkar mənzərə yaradardı, balabannın, qarmonun, nağarının sədələri kəndi başına götürürdü... Gənc-lərdən, yeniyetmələrdən, uşaqlardan ibarət kosa gəzdiren dostonun üzvləri səhərə qədər deyib-gülür, rəqs edirdilər...

Beləcə, Sınıqkilsə kəndində məskən salan alxası obasının sakinləri növbəti Xidır Nəbi bayramını coşqu ilə qeyd edirdilər.

Adətən, Xidır Nəbi fevralın ortasında, "yalancı çərşənbə"dən əvvəlki həftənin cümə axşamı günü özünəməxsus adət və əyləncələrlə keçirilirdi... Həmin gü-

lar Novruz bayramı üçün yanvar ayında etibarən yumurta yığırdı. Həmin yumurtalar həm anaların şirniyyat bişirmələri üçün, həm al-əlvan boyanmaları, həm də döyüş-dürmək üçün yetərli olmalı idi. Fevral ayının axırını həftəsi səməni qoyulardı.

Yadımdadır, hər bayram Bağdöğül nonom quyrıq yağdı, qoz, süd, undan kəmbə bişirirdi. İki yekə sacın içini yuyar, birinin içərisinə xəmiri yayardı, digərini isə onun ağzına qapaq kimi qoyardı. Sacın altını və üstünü tamamilə közlə örtərdi və nəticədə qıpqırmızı ləzzətli kəmbə hazır olardı.

Bir neçə qonşu yığışaraq bayram şirniyyatını bir yerdə bişirirdi. Bu, həm şirniyyatların bişirilməsini asanlaşdırardı, həm də qız-gəlinin deyib-gülmək üçün bir yerə yığışmasına bəhanə olardı. Onlar səhərə qədər yatmazdılar, şirniyyat bişirirdilər.

çınqıllardan çörək təknəsinin dibinə, un kisəsinə qoyardırlar ki, ev daim ruzi-bərəkətli olsun.

Martın 21-i isə "aş bayramı" idi. Belə deyirdik. Mütləq evlərdə qaralı plov damlənirdi. Yanında da çölmədu qaxından hazırlanmış şirə. Həmin gün qohumlar, qonşular bir-birinin evinə gedər, mütləq o aşdan bir qaşığı da olsa dadardılar.

Kəlbəcərlər qoşa anılan igidlər

Artıq dörd ildir ki, Kəlbəcərin işğal yox, azadlığın qeyd edirik. Hər öten ax bu ulu yurdun azadlığının üzərinə fəxarətli günlər, aylar, illər gəlir... Kəlbəcər illər 27 il həsrət qaldıqları ana yurdlarına qovuşublar. Tezliklə burada yeni həyat qurulacaq, bayramlar qeyd ediləcək, toylar çalınacaq, körpələr doğulacaq...

Bütün bu xoşbəxtliyi bizə qəhrəman Azərbaycan oğulları bəxş edib. Cəmlərini torpaq uğrunda qurban verməkdən belə çəkinməyərək yurdlarımızda azadlıq qazandırlar. Vətən yolunda şəhədlik zirvəsinə ucalan həmin igidlər arasında Kəlbəcərin hünərli oğulları da xeyli saydadır. Sınıqkilsədə olan və Birinci Qarabağ müharibəsində düşmənlə qəhrəmanlıqla çarpışan şahid mayor Mürsüd Məmmədovun döyüş yolu gələcək nəsillərimiz üçün örnəkdir.

Mürşüd Məmmədov Kəlbəcər Ərazi Müdafiə Taborunun - "Kəlbəcər tabo-